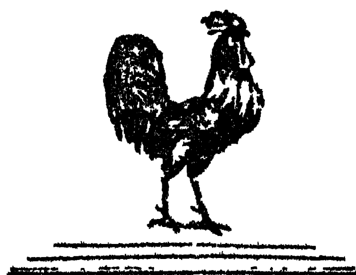
U SYIAR

DA U DONBOK T. LALOO

2000

U SYIAR

DA

U DONBOK T. LALOO

2000

Published by JOSEPHINE KHARSAMAI

PRINTED BY T. MARBAÑIANG AT
SCORPIO PRINTERS, MAWKHAR
SHILLONG

Nga ia Syllok Bad Phi

Ha kaba ia dei bad kane ka kot kaba nga la thoh shaphang u Syiar, ka shairang, ka kyrpang syi bad khyndiat shaphang ka synriang ri. Nga la thoh tang kumba nga la ioh jingtip na kiba dang bat hok ia ka niam tip briew tipblei bad kiba dang sngewthuh bha ia la ka jong ka niam tynrai. Hangne ngam ai ia ka jingmut jingsngewthuh jong nga.

ngam mut ban kynthoh ia kano kano ka niam, hynrei nga ieh ha ki stad pyrkhat ban nang ia wad jingtip, (lehse don kiba pyrkhat nongwei). Ai ba ma ki kin thew kin woh kum ka jaitbynriew 7trep.

Ki nongthoh ha ki por ba la dep, kham bun ki shim nongrim na ka pyrkhat Sohra ne Khyrim. Hooid ki dei ki pyrkhat Khasi. hynrei nga shem ba ka pyrkhat 7trep lehse ka kham kbraw, Kawei ngi dei ban sngew thuh shai ka long ka jingiapher hapdeng Constitutional Administration ka Traditional Administration bad ka culture.

Lada ngi bakla ia kane ka jaitbynriew jong ngi ka lah ban duh ban dam syndon bad u nongwei shisngi un sa ioh ban pynlong mraw ia ngi bad knieh noh ia ka longkur longjait bad ka khyndew ka shyiap ka ba ki kni ki kpa ki la theh la ka syep ka snam bad pha la ka jingim.

Uba ia don kti lang bad phi,

Dated Iew Sajer Nongpoh
the 27/1/1999.

Donbok T. Laloo

SHAPHANG U SYIAR

Ha ka 25.11. 1988, nga la ia kynduh ia u Bah Mak Jirem, u Rangbah Shnong jong ka Wahkhen. Ha kata ka jingiakynduh u la iathuh khyndiat khynsoit shaphang ka khanatang kaba ia dei shaphang u Syiar kumba u la ioh jingtip pateng la pateng Ha ka khana jong u u la ong kumne :-

"U Syiar lymboit khlem shniuh khlem sner u leit sha tyngkong u Blei ban sakhi ba u briew ha sla pyrthei u la shempap la jynjar, ka bneng ka pyrthei ka la dum tlip lip lip, ym lah shuh ban leit ban wan ban trei ban ktah.

"Ki mrad ki bein ki khoh ia u Syiar mynba u mynjur ban leit sha tyngkong ka sngi bad ki ong ba un ym lah. Hynrei u Syiar u ong ba u lah. Hangta u masi u ong ba lada me lah te sa wan kynjat ia ki bniat jong nga."

Ha ka jingleit lynti jong u Syiar don mano ban sakhi ? "Sakhi ma nga" jubab ka lamet. Ynda la poi ha u dieng sning, u dieng sning ruh u ong," Sakhi manga.

Te ynda la poi ha tyngkong jong u Blei, u Syiar u pynshai u sakhi ia ka shempap u

khun bynriew. Hangta ong u Blei. "Me sakhi me ia said na ka bynta u bynriew ha khmat jong nga u Blei. Hato me don Blei don briew ryngkat ?" Hangta u Syiar u jubab u ong. "Nga don hapoh jong nga, tangba khlem ka hukum jong phi ngam lah."

"Me don shisha ngan peit, ngan kad. "Kylli u Blei. U Syiar u jubab "Kad" (first operation ba ki jingthaw ha pyrthei)

Hangta u Blei u kad ia u Syiar bad u shem shisha ba don Blei don briew. Kumta u Blei u suh u pyndait biang ia u Syiar bad u pynkup pynphong ia u da ka khor ka khriam bad u Syiar u sa wan phai sha pyrthei ban pyndep la ka juban lak.

Ka dei ka sien banyngkong ba ki laiphew jingthaw ki ioh sngew ia ka jingkynih jong u Syiar. Ka sur kumba wan na jngai bah. Jriang pynieng shkor lut baroh baroh, hynrei i kumba nang dum shuh pynban (synia khnai). Ha ka sien kynih kaba, ar ka sur kynih ka la kham jam bad sngew kumba ka la nang jan kata ka sur bad la i kumba la kynrong bad sdang shai.

Ha ka sien kaba lai ba u Syiar u kynih, ka sur ka la jam la ih bha bad la shai ka

pyrthei kdar. Hangta la ia khih la ia tyllun la ia kmen la ia risa, la ia shad la ia kmen lang. U Syiar pat kat kum ka ktien jong u masi u la kynjat phak ia u na ki bniat neng bad ki la hap noh ki bniat neng jong u.

Hadien katei ka jingjia, la don ka thma hapdeng ki mrad bad u khun bynriew. Uba len beli tam dei u khla bad la don ka jing iakop hapdeng u khla bad u khun bynriew ban leit ia kem da ka paro. Lai sien u khla uba stet tam bad uba khlain tam u la kyn-thih bad pyrshang ban kem ia ka paro, hynrei um ioh ia ka. Te u khla u ong ia u khun bynriew, "To me sa ka pali jong me".

Hangta ong u khun bynriew, "lada jop ma nga baroh kat kiba ia shah ia me ki dei ban phet sha khlaw sha btap, hynrei kito kiba ia shah ia ngi u bynriew kin sah bad ngi. Kumta u sei la u knnam bad u siat ia paro bad ka hap bad ioh u bynriew. Kumta kat kum ka ktien la jop u khun bynriew bad baroh ki mrad kiba ia shah ia u khla ki hap ban leit sah noh sha khlaw sha btap bad kito kiba ia shah ia u khun bynriew ki sah noh bad u khun bynriew.

Ha ka 4 bad 5 tarik u Rymphang jong ka snem 1991, nga la ioh lad ban ia syllok bniah bad uwei na ki nongsumar ebriew, uba long ruh uwei na i nongshat nong khein uba tbit bha. Une u rangbah tymmen u la leit sumar ia kiba shitom sha kylleng

ka Ri u Hynniewtrep. U dei ruh ha kajuh ka por u Daloi jong ka Raid Nongpoh. Dei ma u uba la ialam ia nga kylleng ki lum ki khlaw jong ka Raid Nongpoh, ha kaba u la batai bniah ia nga shaphang ki Ryngkew ki Basa bad u la hikai ia nga katto katne na ki jingstad kiba u don. Da lade hi nga la iohi ba ynda duwai ma u bad lada kam kup ka nia, u ai ha nga ban lympat ia ka pylleng hynrei ka pylleng kam pait. Da ka juh hi ka pylleng ynda u wad ia ka daw, marsyn ia lynthaw, ka pylleng ka pait. Ka kynteng jong u ka long u Siro sing jait Syngkli-kmei Nga te ia u nga ju khot ieit da u pa Siro. Katkum ka jingiathuh jong u u batai kumne.

"Naduh myndai mynthai dei ka syiem synshar kaba la hikai iangi ki khon bynru ha ka por ba ma ngi u khon bynru ba don ha pyrthei ba sah ha khyndew, mynwei ka sngi wan ka dum iew ka dum iong ngit ba wan ka shoh lyer wan ka shoh ngit, ryngkat u bsein ryngkat u ngap, ryngkat ka dieng ryngkat ka siej, ym lah ban leit haba dum. Ka dieng ka siej ka lah ban ia kren. La oh shi wait. Aia pa aia bah ka ong, te nanglah ban ia kren u naw.

Ha ka dum ka iong ngit ia leit ryngkat u bsein u ngap ka dieng ka siej u dkhu (dkhiew). Hangta don san dorbar ban wad ia ki 5 Lyngdoh 12 Lyngdoh bad ka jingkylli ka long. "Kumno yn ia sah dum sah ngit kumne? U khun ym tip u kpa, u kpa ruh um tip kmie, ym tip kur ym tip jait.

Ngi sah dum kumne. ngi ia iaid ia shang ia bam ia dih ia leit ia wan, uba bam khyndew bam khyndew, uba bam ka dieng ka siej u bam ka dieng ka siej khlem khaw kumne. Ngi ia par ia kai ia leit ia wan khlew ka sling khlem ka phong khlem ka jain khlem ka sopti.

Te la mih u longsan longsynshar uba ai hukum ia kata. E la ia poi haba iap, kumno ngin ia leit haba dum, ha khlaw ha btap, ha krem ha kroh ha synrang ha wah. Em phim ia leit lang shuh. U bsein sah la u bsein u ngap sah la u ngap, u skhu sah la u dukhu. ngi u khon bynru sah la u khon bynru ngi dei ki nongsynshar baroh ki 12 mrad 12 mreng. Kiba don ha khlaw ai kin sah ha khlaw. Te ngi u khon bynru la thaw ka kti ka kjat la nang ban kren ban khana te ngin sah bapoh pyrthei. Te uta u stad u la ai jingmut bad la lum dorbar balei ngim khot ia ka syiem synshar ba kan ai jingshai ha ngi ?

"Te leit uwei u longsan u ong. "Ko Blei ko synshar, balei ngi ia kai ryngkat u bsein ryngkat u dkhu ryngkat u mait ryngkat u khla ryngkat ka dngiem ryngkat ka siej ryngkat ka dieng. Ka siej ai kan long ka siej hi, kan ym ia kren shuh U maw un sah riti u maw hi. Te mano ba lah ban pynsangeh ban pyndam ia ka jingiakren ka siej ka dieng. To ai ko syiem synshar ai pyniakhlad ia ka dieng ka siej ka mrad ka mreng na ngi u khon mynru. Ngin sah ha

sla pyrthei ba b'ang kti biang kjat, ngin synshar ma ngi. Wad Lyngdoh wad Daloi mano ba lah ban synshar ia kane dei ka Blei ka syiem synshar."

Ong ka Blei Synshar. "Lada phi khot ha nga ka Blei ka Synshar ai kawei ka blang kaba lieh ha ka synshar ai kawei ka blang kaba saw." Bad ki ai. Ki pam kawei ka blang ha ka Blei ka Synshar shi-blang shi wait. Te sa iathuh ha ka ba ki la ai ka dan ka tri bad ki ong.

"To pynbeit ki mrad parad mrad ia ki dkhu ki mait ki thlen ki tyrshi kiba don ia ka jing ka sem ha krem ha kroh. U ngap uba shong ha ka dieng ai un shong ha ka dieng, u bsein uba shong ha krem ai un shong ha krem. Ka khyndew ka dei ia ngi ki mynru.

"To leit wad ia u khon mynru u 30 mrad ban pynshai ia ka pyrthei Kumta la khot ia uba rit tam u dkhu 'O dkhu me lah ban pynshai ia kani ka bneng, ka khyndew kaba iong kaba ngit katni, me lah.'

A syiem synshar, nga uba sah ha khyndew ngan sah ha khyndew hi. Nga pynsah la ki khun na khyndew hi.. Nga pynthih khon pynthih kti ha khyndew hi, ngam lah ban pynshai. Sa mano wad.

U Syoh u ryngkang halor dieng uba heh ka ktien ka tyngam. "Ei Kohkrang wan

hangne, kat kane ke dum ka jong ngit, ngin leh kumno, mein lah ban pynshai ban pynkhlad ia u nirad u mreng ?"

A syiem synshar nga uba sah haneng halor ka dieng ka siej, u soh dieng u soh jri u soh kya ha nga ban pynshai ngam lah. Sa mano. Khot noh sa ia u bsein uba don hapoh krem khyndew, katne heh me. Me uba shong ha ka dum ka ngit tharai me lah. Me uba don sha krem sha kroh. Ko thlen. "Khot ka Bei Synshar. Me lah ban pynshai ? Wan lun luin, 'Me lah me uba par hapoh khyndew. Katne heh me uba shong ha ka dum ka ngit. Kumno lah ban ia shong lang hapdeng jong me bad u bru.

A syiem synshar ngam lah, nga uba par hapoh khyndew uba sah hapoh krem, nga sah kumta hi. Nga bam ka masi ka skei ka blang ka sier, ynda ioh ia u bru nga bam teng teng. Kiba buh u Blei ha pyrthei nga bam. Ngam lah ban pynshai.

Sim rit, phreit ka lara. "Pha ka phreit ka lara pha lah ban pynshai." Ngam lah, lada u mynru u khih u kamai, nga bam nga dih na ka jingrep jong ki, na ka khih jong ki, lada u khun mynru um lah pynshai te nga la shah jingit, te lada u lah te nga la ioh ka bam ka dih, ka khih ka rep jong ki bam ma nga.

"Khnai ba par. Me uba par ha khyn-

dew uba sum ha khyndew uba sum ha khyndew uba im hapoh khyndew me lah?

"A ko syiem kynrad ko syiem Synshar, ngam lah. Lada u khon mynru uba don ka buit ka bor ka lad ka lynti u ia lam lynti, ngan bud ha kti ha kjat jong u. Nga uba bam ia ka umsyep um snam jong u ia ka khih ka kam, ngam don lad kumno ban leh. Ka bor bah bor san dei ha ki heh ki hain.

"O sa me u khla 12 bor la hap leit sha ka dorbar ba khot ka Blei Synshar, Kat kane ka dum ha iaid lang bad briew bad mrad me lah ban ia khlad noh ba uba sah ha khlaw un sah ha khlaw ba uba her u her ha uba par u par, uba hapoh khyndew un sah hapoh khyndew uba bam khyndew un bam khyndew, uba bam soh dieng un bam soh dieng.

Sa u khla u jubab. "Ka byrngem ha nga ka kyrhuh ha nga, ka bor ha nga, ka ber ka ryngkang ka beh ha nga. U khun mynru uba lah san shynriah san shynriah jat. Lah u mynru uba san buit san bor, thaw buit ma u. Bad u kyrhuh u kyang u lyniar katba u lah, hynrei kam shai.

Sa u hati 12 bor 12 met uba lah ban kyrdem ban kyrsah. U hati u pyrshah ban kyrdem kyrsah la phai bad khlieh bad tdong u kyang u byrngem ieng bad u pynieng tdong

u ong shai noh shai noh, hynrei um lah ka dang dum bi kumjuh.

Sa u tleij uba lah ban kirkhit khai kit kit kaw kaw kit kit kaw. U ong ym lah pynshai. Nangta sa u Ryniaw uba lah pad'ng padong. Une u jubab u ong ia ka ktien jong phi nga lah ban kren, ka siaw jong phı nga lah. Kumta u siaw u kren kuk kuk kak kak wu al padong, hynrei um lah ban wanlam jingshai.

Sa mano na snieh pyrthei la ia wad ka dorbar ba neh 12 miet 12 sngi. 12 phalar ksiar 12 pheiar rupa uba lah ban kiew hangta Sa tang u khun lymboit khun lymbiang uba don hapoh krem lamet latang. Satang u ta hi. Khot leit hara.

"Ko khon lyngkhoit ko khon lymbar, mynta ka khot ka Blei synshar ha me."

"Kumno kumta, nga uba khlem sopti khlem jain khlem kti khlem kjat, kumno ngan leit. Nga lehrain ban kiew ha duwan jong ki, ngam lah. Khie ong ngam lah. Ki hara ki leit phai bad iathuh ki iathuh ba u ong kumno un wan ha khmat ka Blei ka synshar kti kjat ngam don 12 phalor ksiar 12 phalar rupa, kumno ngan lait ban kiew. Kumno ngan tyllun, nga uba dem hapoh krem lamet latang, nga uba im ha trai maw trai dieng.

"Khie leit biang." Ong ka Blei ka Synshar "Tangba u leit bad lah ban pynshai ngin rahn ia u. Ki hara ki leit bad ki lathuh ia kaei kaba ka Blei ka Synshar ka ong. "Kti kjat men don sopti men don tang ba lah ban pynshai lada dei ban rah ia me ngin rah."

U pylleng u ong khie nang leit ngan sa poi ia lam ha khmat ngan bud na dien, tangba wat iuh wat kvrdem ngan poi kum u briew hi." Te ki hara ki leit. Uta u pylleng u tyllun lboit lboit bad u poi ha duwan 12 ksiar 12 rupa.

Ka Blei synshar ka la shong hangta. U pylleng u kiew. "Shano uta u bru ?" kylli ka blei synshar. U Hara stad u jubab. "Uta ha khmat jong phi halor duwan dei uto uba ngi leit khot. "O dei mame." kylli ka Blei synshar.

"A me uba shong na Krem lamet latang kumba parom kine ki hara myngkwa, ki myntri jong nga. La kut ki 30 mrad ym lah pynshai, sa tang ma me, lah ban kren ma me kylli ka Blei synshar. Lada kren ma me ka lah ban sngew thuh, tangba kren da kaba beit. Te ma me u khon lymboit khon lymbar uba don ha krem lamet latang. Te kat kane ka dumiew dumngit ba ia kai bad u bsein bad u ngap. Te bym don sopti sop jat me. To ieh ha me ka phong shiliang ha me ka spong shiliang ha me ka spong saw ka spong lieh ha me ka burom

ha me ka klim ha me ka klah ha me ka iap miet ha me ka iap step ha me tang ba me lah ban pynshai ia kane ka pyrthei baroh ka pyrthei halor jong me.

To ka pyrthei kan shai tang ba ngan iap, nga kular ia kata. Tangba haba ngam don ka phong ka sopti sopjat te ngan leh kumno.

Men sa ioh ia ka phong shiling kup shiliang ka rong ba lieh ka rong ba stem, ka rong kaba thoh ka rong kaba iong men sa ioh 12 jait 12 rong ka sapra ka saphong jong me.

Tang kumta pait kata ka pylleng mih u syiar uba kup ka phong, u phai shane u phai shatai sha ka mon sha kadiang, u riew kok kder bad u sngap jar u dem knop. Ka Blei synshar ka lyngngoh ba dang dum ngain. Ka bneng ka dang tap ia ka pyrthei.

Haba u ong ba u lah balei hi te nang dum hi kumne. Nangta u khie biang bad u riew biang kok kder kok bad u dem u sngap jar biang. Shai byrngut byrnget la kynjang ka bneng. Hangta ia kren u briew para briew, u bsein para bsein, ki sim para sim bad sdang ban wad la ki khun ki kti.

3 Sien u kynih bad ka Blei synshar kaba shong ha phalor ksir phalor rupa ka duwan jong ka nang kynjang nang kynjang nang lieh nang shai ka bneng sien kaba saw bad kaba 5 sien kynih. ka bneng ka sah ka bneng ka khyn-

dew ka sah ka khyndew. Kumta ki sim ki her ha la ka her,. Phi ki sim ba sah sha khlaw phin bam ki dieng ki siej ki puit ki khniang. Ki bsein ba sah ba shong ha khyndew ha krem ha kroh sah hangta hi.

Me u syoh dieng ba me u soh siej ba me u soh jri soh kya ha me. Me u Hati mem lah pynshai, me la kyrdem kyrsah yn sa shong kulai u briew ha me. La shai kdar.

Ka daw ba u nongknia u buh jutang bad wad daw ka dei na katei ka jutang ba ka pylleng ka ong ba kan pait, ban rah u briew ruh kam shah ka ong ban wan hi bad ba la don ka jutang ba kan iap ban im u briew ba un ym iap ei.

Katta la shai, la tip u kur u kha u man te la pynshai noh thaw sa ka sngi ka miet. Ka sngi ka pynshai mynsngi, u bnai u pynshai mynmiet. Naduh kata sa tip ban khein sngi khien miet. Ka Tarik dei tang ka jingbuh u briew. hynrei. Ka sngi u bnai dei ba buh u Blei.

KA SHAI RANG, KYRPANG SYI BAD SYNRIANG RI

Katkum ka jingiathuh na Nongtalang (Bah Chui Lyngdoh, Woh Katdo Pohsnem, Ma Hatdoh Pohsnem, Bah Kat Pohtam bad kiwei) ki ong ba ha jingtip jong ki don lai tylli kiei kiei kiba ia dei bad ka jaitbynriew jong ngi. Ka jingiathuh jong ki ka long kumne.

"Ong ki kane ka Sorke, kane ko Songsar, kane ka Patar shim u syiem ki syiem (syiem ki syiem), u Prai ki Prai (Blei ki blei) Ki briew kim pat don ha Songsar (khyndew), ki dang don ha Sorke (bneng). Kyngkat u syiem Blei ki don 16 trep. Ha kata ka por ka long kata ka iew lali kuba jong ki blei ha Khatsabanong khatsabari syrwa slang khap Nongkynrih. Ka dei ka iew jong ki blei.

Kane ka iew ka don lai syrtap, ka Sorke (bneng) Songsar (ka mut khyndew) bad Patar (kaba mut Ramew) Ha pyrthei don lut baroh kiei kiei lait tang u briew 16 trep ha Sorke bad u Blei Ha kata ka iew la leit ko Musiangtari (Mawsiang). Ynda ka leit iew ka shoh samthiah soh syndem. Kumta ka leit phah khan phah shat ha u shynriah lanui shynriah tapalang (kaba mut u lynnai, u lapalang)

Ka jubab ba ki ai ka long. "Kane dei ka por shylluit por syntiew ba ki dang seng

khun, pun kumne te ki pynshoh samthiah ia pha bad ki ong ba kan kha khun kynthei. Te ka la ong ha ki ba lada dei ka jingong jong phi ngan sieh khyllong ia phi halor khlieh. (dei na kata ka daw ba ngi lap ia u lynnai bad ka lapalang ba ki ju mih ju long bha halor mawsiang.

Te ynda la poi ka por, ka Musiangtari, ka kha ia ka syiem sngi. Hadien ka sa kha ia u syiem bnai. Ha kata ka por u myntri rangbah jong u syiem Blei pan bor na u Blei ba un thaw briew ma u ha bneng. U Syiem Blei um ai bad u beh ia u. Te u myntri rangbah u pan jaka ba un shong un sah bad u syiem Blei u ai jaka ia u ban wan hangne ha Songsar (khyndew).

Ha kata ka por ym pat don briew hangne ha sla khyndew dang don tang ki laiphew mrad bad ba jngi bad ba per bad ba iaid. Ynda la poi ha Songsar, uta u myntri u pynlong mraw ia ki mrad ki mreng ki niud ki nier ki phlang ki rnem kiba per kiba her.

Ynda haba u la pynlong mraw pynlong shakri ia ki, baroh ki laiphew jingthaw ki mudui ki pharat ha u syiem Blei. Te u syiem Blei u wan ban bishar hangne ha Songsar. U lum ka dorbar bad u kylli balei ba ki mudui ia u myntri, balei u pynlong shakri ia ki.

U myntri u jubab thok da kaba u ong ba um mut ban pynlong shakri ia ki, hynrei ba kin shu iarap. Te u syiem Blei u hukum ia u ba um bit shuh naduh kata ka sngi ha un dang leh kumta. Kano kano kaba u kwah u dei ban da pan hukum shwa na nga u syiem Blei bad un sa ioh na nga u syiem Blei. Hynrei ban shu leh mon leh beit kam dei. Nga u syiem Blei ngam shah shuh.

U Myntri u kohnguh bad u ong: ". To.". Nangta u Syiem Blei u sa leit phai noh sha baeng lyngba ka Tangnud tangjri.

Dang ia kren u Blei u briew, u niud u nier ki mrad ki mreng u phlang u rnem uba par uba her Hadien katto katne por uta u myntri u pynlong shakri biang ia ki 30 jingthaw sa shisien pat. Kumta ki mudui ki pharat biang sha u syiem Blei u syiem ki syiem u Blei ki blei. Yoda la ioh mudui u pynlong biang da ka dorbar hangne ha Songsar bad baroh kiba don hapoh ka bneng halor ka kbyndew bad la hukum ia baroh ba ki dei ban wan hangta ha ka dorbar.

Ha kata ka dorbar u syiem Blei u la ong ba un pynduh bynta ia ki naduh ka 15 hukum ka 10 dorbar 15 dorbar. Dei ha kane ka dorbar ba u syiem Blei u wan dorbar ha kane ka songsar bad u ialam lang ia ki 7trep 7skum.

Te ynda la iawan lang baroh la sdang ka dorbar hynrei uta u myntri jong u Blei u khlem wan. U wan ynda la wai ka dorbar, mar ia poi u ong, "Ko syiem ki syiem ko Blei ki blei. Hangta bitar u Blei bad u ong "KSUID". Dei naduh kata ka por ba u kylla ksuid artad.

Te u ksuid u jubab ia u Blei bad u ong. "Ngam kwah ban ia long ia dei synshar bad phi. Nga kwah ban ioh la ka jong ka bynta ka khet ka bishna ka bishar ka dorbar. Hangta jubab u syiem Blei u ong :-

"Phi mut ban pynduh dorbar ia nga hangne ha pyrthei. Ka jingbein dorbar jong phi ka long kaba sniew haduh katta katta. Na bneng ruh phin ym ioh na khyndew ruh phin ym ioh. Phi tang ha suin, na wah ba tep ba mih u shlem. Ia ki bymmon mem don hok.

Hangta u ksuid u jubab. "Tang kiba mynjur, ia ki bym mynjur ngam lah na wah ba tep na ba mih u shlem."

Hangta u Blei u kylli, "Mano ban iarap ia phi, u niud u nier u mrad u mreng u phlang u rnem uba per uba her. Te baroh ki jubab. "Te un iarap ia ngi da khun bynriew u khun 7trep. Ngi ruh ngin iarap ia u haduh ba kut ba lut ka pyrthei. Ynda la iohsngew ia kata ka jubab, u, u Binong bishon (syiar), u lyngkor u juwar (khaw) u

klong u skaw u tapoh u jyndem (sapoh ka jyndem) u maw ka dieng Kongka ka dwari (ki blei) sortai iymmai (sorti) bud ka ktien ka kular mo Blei.

Kata dei ka kular haduh ba ki long kynbat long dawai ki niud ki nier ki phlang ki kynbat ki rnem ba ioh ban shna dawai ki kobiraij. Bad dei bangne ba u Blei u pynia-khlad ia u briew na u ksuid bad u 7trep u sa neh sa sah noh ba kane ka songsar.

Hynrei ynda u 7trep u la shong la sah ha kane ka songsar, u shna iing mynstep ka khyllem noh mynmiet, la shna mynmiet ka khyllem noh mynsep, namar ki thung ki shna halor mawsiang. Nangta bishar u syiem Bneng ba dei ban pynpait ia kane ka musiang khnang ban neh ki iing ki sem khnang ban don lang bad ka khyndew ka shyiap ban neh ki iing ki sem jong u 7trep.

Kumta u syiem Bneng u phah ia u khun ka Synshar bneng bad uta u khun dei u Soni-riang uba long u syiem pyrthat. Ynda u Soniriang u wan, u kyrhuh u patied hang-ta iam ki khun ka Musiangtari kiba dei ka syiem sngi bad syiem bnai. Ynda ki iam u Soniriang u sngew synei bad u leit phai biang sha bneng. Hangta u syiem Blei u kylli kumno long ka kam bad u Soniriang u iathuh ba u sngew synei palat ia ka syiem sngi bad ia u syiem bnai kiba dei ki khun

jong ka musiangtar. Bad um sngewnud ban pynpait pynpdang.

Hangta u syiem Blei u ong "Khie leit ong ba ka kmie jong ki kan ym iap dkut mynsiem. Kiba pait pynieng pait kynriang kin long ki mawnam maw burom ki maw rana (maw kyndon) mawpun. Te kiba pait pharia kin long ki mawpud mawshan ki kyrnot ki kyrshah ban long ki kroh ki marai (maw buh shyieng)."

Kumta sa shisien pat u Soniriang u wan hiar biang bad sa pam sa pynpait ia ka musiangtari. Nangta u Blei u bishar bad ka Songsar (khyndew) bad ka Sorke (bneng). Nangta ki ong lang. "Ngin pan na ka synshar Patar (ramew) ka shilang shibi (khyndew) ki lai mon ki lai ap (knyndew). Hynrei ka jingkylli ka mih. Mano kein ban leit shaw leit kit ia kata ka khyndew ?

Hangta u syiem Blei u jied da ki Parli (sim lorni) ki Pariong (sim tyngwieng), ki patlarun patlarah (kruin) ban leit shim khyndew na ka synshar Patar Kat kum ka hukum ki la wan hiar ha songsa, u syiem Blei bad ki blei ki hukum ba kit leit ki Ria hynthai (saw kynthei) Kata, ka Syiem, ka synshar, ka Lakhmi bad ka Iawbei.

Hangta ki leit, shi bynta ki saw kynthei shi - bynta leit ki sim ki sier sim nong. Kaba leit ki saw kynthei ka long ka khyndew ka

shyiap ka madan ka madiah ki lum ki wah. Ka jaka ba leit u simsad simsong la long da ka krem ka kroh ka kyrdong ka kyrbang. Te ynda haba la ia kynduh ha ka iew luli kuba ki blei, kita ki saw kynthei ki kawang san shyieng; ia u sim song sim tyngwieng bad ki pynsmai ia u ba un ym bit iuh khyndew bad la thoh lieh ka shyllangmat haduh mynta. U sim song u don tang ha wah um ju iuh khyndew bad u lieh ka shyllangmat.

Naduh kata ka por ba la ioh khyndew sa long ki phlang ki kynhat ki snem. Nangta pat ki blei ki jied mano ban pynkhein ban pynpat pynkyllon ia ki dieng ki siej ki phlang ki rnem. Te la jied ia ka wer kamru ka pangkamru (lyer). Hangta ka lyer ka ong. "Nga to ngan pynpat pynkhyllem pynkhein ia kaba sniew.

Hangta la mih ka jingkylli. "Mano pat ban pynlong khyndew ia kita? Hangta mih ka parli ka pariong ka patlarun (ki kruin) bad ki jubab "Ngin bam ma ngi. Ynda la mih kata ka kular u syiem Blei u sa ai ia ki 30 symbai ban dap ban biang ka bam ka dih kat kaba bit ban bam u khun bynriew. Kane dei ka khana ba ki ong **KA SHAI RANG.**

Ha ka lebniam Shairang ka paw shaphang kaba sdang naduh nyngkong ba ka ba mih u 7 trep, ka niam Barabor u Lyngdoh u ju iathuh ia kane ka khana ba kiwei ki

Longsan mansan ki ju sngap bad ia pyndap lang haba don kano kano ka bynta ba klet u nongiathuh.

Ka tynrai ba thung mawpud da u maw dei ka jutang haba la don jingiakut ha baroh arliang mamla. Ki thung maw bad ki pynspong da ka jain sala lieh ha u maw ban skhem ka jutang.

Ha kaba ia dei pat bad ka khana tang kaba ki ong "KA KYRPANG SYI" (syiar), la iathuh ha nga da kaba ong.

"Lynding i pyrthai tiknai ka musiang tari ka mupang tari pharat barat ka syiem shnai syiem bnoi." Kaba mut mynlung ka pyrthei halor ka musiang mutha la mudui ka syiem sngi syiem Bnai (Syim shnai syim bnoi) ba kat kane ba iap ka mei kan don ka phur ka siang ka shad phur shad siang te ki blei ki ong.

"Hooid ka don tang ka jur ka har jong phi kan don. Ka har ka jur para syiem pra shai. Te ki blei ki ong shipaiu ka sngi bad u Bnai. Hangta ka sngi ka ong em U kpa jong nga dei u dkhar u kpa u Bnai dei u Pnar to katba phi ong. Nangta ka long kata ka phur ka siang. Ka syiem Sngi syiem Bnai ka shad ka khein ka leh burom ha kata ka phur ka siang. Ynda la long kata ka phur ka siang ki la ia shad la ia mastieh ka syiem sngi syiem Bnai.

Hangta la ia rkhie bein ki mrad ki mreng ki khroh ki dadang (jakoit) ki lymbit lymsha ki khnai ki or. Bitar ka syiem Sngi bad ka phet sakma phet wir bad ka poi ha u Hila u hismet (dohkha). "Hei ioh phi lap ia ka krem lamet latang u krem lawiang u krem langam u krem lajah. Kylli ka syiem Sngi....

"Nga tip ka don," u jubab.

"Da ei phi bam?" Kylli ka Sngi.

"Nga bam da ka umsaw umtrong." Jubab u Hila.

Haba phim ioh umsaw umtrong" Kylli ka Sngi

"Nga bam da ki soh ki snam da ki khun ki kti" jubab u Hila. Dei na kata ka daw ba u dohkha u bam la ki khun.

Hangta ong ka Sngi. "Wu phi uba bam khun bam kti bad ka phet noh ka leit sha krem lamet latang sha krem lasan lawaiaog krem langam krem lajah. Hangta ka ia kynduh ia u Diengkhied bad ka kylli la u tip u ia kynduh ia ka krem lamet latang.

"Nga tip nga ia kynduh." jubab Diengkhied Hangta ka Sngi ka kylli. "Phi bam da ei? "Nga te." u jubab Nga don une u speh bad nga siat ia u soh ban ioh bam.
Haba phim ioh ia uta u soh phi bam

da ei ?" kylli ka Sngi. "Nga bam da kaba rep u 7trep."

"Wow" Ong ka Sngi, "Phi uba bam uba pynduh ia ka jong u 7trep.

"Em." jubab u Diengkhied." Nga bam tang narud na kiar. Kat kaba rep u 7trep, ngam ju bam na pdeng lyngkha. Hangta ka Sngi ka lap ia ka krem lamet latang bad ka rung hapoh Bad la dum ka bneng ka khyndew. Hangta la lynga pisa u 7trep 7skum bad ki syiem blei ki bishar.

"Mano ba kah ba knein ban shai kane ka pyrthei ? Kylli ki syiem blei. Bad ki hukum ia u Satar u mynthoi (sdie) ban leit pom ia ka d engiei. U Satar u Mynthoi u leit pom. Ynda la miet u leit phai sha ki blei bad ki blei ki kylli. "Kumno ?." U jubab u ong ba kam pat dkut. Kumta ki bthah ia u ba u dei ban leit biang ha ka sngi kaba bud. Hynrei ynda u leit u lap ba ka la dap doh biang. Kumta u pom biang baroh shi - sngi. Ynda la miet u le.t phai noh bad ki blei ki kylli ia u kumno long ka kam bad u iathuh ba kam pat kyllon....Kumta ki blei ki phah biang. Kumta u hap ban leit biang. Ha kane ka sien kaba lai u pom biang, hynrei um pat lah ban pyndkut bad ha shwa ba un leit phai la poi ka Phreit bad ka ong ba dei u khla uba jliah man la ka miet. Kumta u sdie u shong noh bad u pynap ia lade.

Ynda la miet wan u khla bad ynda u la jliah katto katne, u ioh jliah ia u sdi. Phot u thylliej jong u. U khla u phet noh bad u sa sdang ban pom biang. Hynrei ynda u pom biang ka diengiei ka ong.

"Ap shwa ngan da ia kut ha khmat jong phi. Nangta u ap bad ka diengiei ka ong "Ki tnad jong nga kiba mih sha mihngi kin long ka ksiar ka rupa. Kiba na sepngi kin khang ia ka sboh ban neh ban dap u sbai u rnai ia ki paid 7trep. Kiba na shatei kin long ka sboh ia u symbai kiba na shathie kin long ka kin long ka mluh mon dhumon bad ka tynmai ki long ka ksiar ka rupa. Ynda la ia kut ka kular ka ong ka sa ong ta dain bad u sa dain haduh ba kan kyllon.

Hynrei ynda la kyllon ruh ka pyrthei kam pat shai ynda la wan sha ki blei ki kylli kumno. Hangta u jubab ka diengiei ka la kyl'on, hynrei ka pyrthei kam pat shai. Ki blei ki bishar mano ban leit wad ban pynshai Te nyngkong ki jied ia u Rui (kui) bad ki hukum ba un leit wad ia ka syiem Sngi. U Kui hangta u dawa ba u dei ban ioh ia ka talawar rupa na ki blei ryngkat bad ka stieh kan ka shura bad ki blei ai ia kaba u dawa.

Ynda u ioh u leit iaid lyngba ki lai syrtap ka bneng lai syrtap ka khyndew bad u poi ha ka shad jong ki 30 mrad. U iohi

ia ka rong ki 30 mrad kiba wan ia peit ia kata ka jingshad. Ha kata ka rong ka taw u Soniriang ruh u don bad u iohi ia wait-lam rupa ba u kui u rah bad shad lang. "Ish i tynnad katne ka waitlam jong me ka dar ka talwar ka stieh ka shura jong me How ai ngan peit.

U Kui u ai bad ynda u Soniriang u iohi u sdang ban kyrbuh ban kdur bad u kyrhum haduh ba u Kui u hap na nalor ka syr-tap bneng sha sla khyndew bad u khein ka syngkai. Ynda la poi sha ki blei ki kylli ia u kui kumno. U Kui u jathuh ia kaba la jia bad naduh kata ka por u Kui u sa kdiah sah ka syngkai.

Hadien kata ki blei ki la pyrkhat iano pat ban phah ban leit wad ia ka syiem Sngi bad ki jied ia u Ryngkoh (Kohkarang). Kumta u kohkarang u mynjur bad u leit bad leit wad ynda la poi ha krem lamet latang u jathuh ba lynga pisa u khun 7trep, te ki blei ki la phah ia nga ban khot ia pha. Te ka sngi ka ong ba kan wan bad ka riam ka beit ka sad ka khyllong bad hamar ba ka dang khreh da kaba khreh da kaba shong ha ka lyngknot, u Kohkarang u leh samla pynban ia ka. Ka Sngi ka bitar lem, khlem da sngewthuh ia ka ktien ka jutang u tare lamwir.... Kumta ka sei da ka lyngknot kaba ka shong bad ka tied ia tlam na ka khlieh bad la la at bad la long kyr-dan ka khlieh.

Ynda u wan phai, ki blei ki kylli bad u iathuh ia kaba la jia. Hangta ki blei ki ong. "Men mih na mihngi sha sepngi men kit ia ka kyoh ka sahiaw. Men mih na sepngi sha mihngi men rah lai tyrjup ki sohjri men pynlong syiem longkmie ia ka um ka wah ka phud ka shyngiar. "Kaba mut ba u dei ban bret ia ka soh jri khnang ban mih ka soh jri.

Ka pyrthei kam pat shai, kumta la jied ia u Hati uba khlain ka bor, hynrei u hati u ong ba u sheptieng ia ki krem ki kroh ki lyhuh ki synrang. Hangta la mih ka jing-kylli. "Mano pat ?" Te ki blei ki jied ia u niangthoh niang tlem. Hynrei u ruh u ong ba u sheptieng. Nangta la jied sa ia u Blang, hynrei u blang ruh ong ba u sheptieng. Nangta ki jied sa ia u hila u khasmet uba bam khun. U ruh um treh u ong ba um lah...

Hangta ki blei ki kylli. "Mano ba jah dorbar ? 2 Ki saw kynthei ki ong sa tang u binong bishon. Ngi ioh sngew ha ba iaid ba u in ba u kraid niut kraid neru kynnioar u kyniaw u kyrdem u kyrsieh hapoh krem lamet hapoh krem latang ha trai ka riat ha trai ka sning.

Hangta u Blei u hukum ia ki 4 kynthei ba u ba ki dei ban phah khot ia u ban wan paw ha ka dorbar. Hynrei u ong em, ba um don jingphong jainspong. Te ynda ki

ria kynthei ki leit phai bad la kylli ia ki kumno long ka kam, ki iathuh kumba u la ong. Te ki Blei ki ong. "Khie leit ong ia u kat kum ka hukum ka synshar ba yn ai sopti yn ai spong ia u. Te u sa wan bad ka synshar ka sopti ai spong ia u. Hangta ka ong ba u dei ban leit sha ka syiem sngi bad wad ia ka hangno ka don.

Hangta u khun binong u ong nalor ka riam ai ia nga lai song ka jyndem ba ngan bret ha ka phud ka wah ban pynsuk ia ki dohkha dohpnat ka um ka wah ba kin pynlait ia nga da kaba suk ba kin ym khang. Nangta u leit ba u sa poi ha krem lamet latang bad u sa iakynduh ia ka syiem sngi.

Te ka syiem Sngi ka kylli ia u balei me wan shane.

"Te u jubab ba u wan khot ia ka kat kum ka hukum ki blei, namar ba la dum ka pyrthei ka mariang bad u kyrpad ba ka dei ban wan. Hangta ka Sngi ka kylli ia u "Me don u khmut kabunong, u briew ha ka kpoh jong me.

U syiar u jubab ba u don, "U ong nga nga don, don ka jar ka pruh, nga iobi ia ka let ka pap. Lada kumta ngan wan. Hynrei kumno nga wan "Ngan kynih laisien Ka sien ba nyngkong phin khie na ba thiah phin shet phin tiew phin bam phin dih Ha ka sien kaba ar ngan kynih biang bad phin khreh la ka khoh ka stat ki tiar ki tar. Ha ka

Ha ka sien kaba lai ngan kynih biang phan kynrong la ka khoh ka star ki tiar ki tar bad phan wan. Hadien kata ka jutang u syiar u wan phai noh bad ki blei ki kylli U syiar u iathuh kumba u la ia kren bad ki blei ki ap kumjuh ki 30 jingthaw ruh ki ia ap lang.

Nangta u kynih bad baroh ki laiphew jingthaw ki ioh sngew. Te baroh baroh ki ia ap hynrei nang dum nang dum pynban. Ha ka sien kaba ar ruh u kynih biang, hynrei dang dum hi. Ha ka sien kaba lai u kynih bad la sdang ban shai bad ka sngi ka ka wan bad la sdang ban shai.

Nangta ki blei ki shim ha khmat kita kiba la don jingkular bad ki oag kumba la kular me u binong u bishon men kit ryndang ia u khun bynriew men iap shi hajar shi sngi, men kha shi hajar shi sngi mem don para mem don pain. Dei hangta ba u ningthoh ningtlem u ong ba lada don ba kit ia u khun bynriew, nga ruh ngan kit ia u khun bynriew bad u leit ha ka niam u khun bynriew, Nangta sa u blang ruh u ong ngan kit. Kumta u blang ruh u leit ha ka niam ka rukom.

Ynda haba la jia kumta bad sa u hati bad u kular ban kit syiem kit bakhraw kit mahajon kit sudakor. Nangta sa u hila u khasmet u ong ba un pyndap miet sngi ia u khun bynriew bad u kylla jingbam jong u khun bynriew.

Hangne kut ka khana kyrpang syi. Ka khana shaphang ka Synriang ri la dep thoh ha ka kot ka ksaw ka kpong kaba thew ia ka iew ki 30 mrad bad kumno u khun bynriew u sa pynieng ia ka lehniam ha ka por ba u beh mrad ba na ka daw ba u bynriew u dei u syiem halor ki 30 jingthaw katkum ka kular bad ka jutang.

KI KOT DA U LUH U NONGTHOH

1. Ka Thymmei Pyrthei u Kynsai bad Ki Parom —[illegible]
2. Ka Rongbiria u Hynniewtrep —[illegible]
3. Ka Sajer Raid Nonglyngdoh Bk. I —
4. Ka Sajer Raid Nonglyngdoh Bk. II —
   Ka Sajer Raid Nonglyngdoh Bk. I & II —[illegible]
5. Ki Paju Lyngkot —[illegible]
6. Shi-bar ki Drama (State Award) —[illegible]
7. Ka Jyrsieh Longbriew Bk. I —
8. Ka Jyrsieh Longbriew Bk. II —
   Ka Jyrsieh Longbriew Bk. I & II —[illegible]
9. Ka Ksaw ka Kpong u Hynniewtrep —[illegible]
   (State Award & Apphira Award)
10. Ka Shat Jingtip Bk. I —[illegible]
11. Ki Khana Hyndai Bk. I —
12. Ki Khana Hyndai Bk. II —
    Ki Khana Hyndai Bk. I & II —
    (Apphira Award) —[illegible]
13. Sabu —[illegible]
14. Nga wad Ia phi —[illegible]
15. Kileng Mynnor bad Kwai —[illegible]
16. Furlum —[illegible]
17. La ummat Ki Jaw (State Award) —[illegible]
18. Thoh Snem Ki Blei —[illegible]
19. Ka Sur ba Majan —[illegible]
20. Ka Ing un Saw (Lamboh I) —
21. Shi Jingiaid (Lamboh II) —
22. Ka Syein (Lamboh III) —
23. Ka Dina (Lamboh IV) —
    Lamboh (Bk. I, II, III, IV) —
    (State Award & Apphira Award) —[illegible]
24. [illegible]
25. [illegible]
26. [illegible]

Kam Miet Bk I & II —(1988)
27. U Briew ha la phan da U Blei (Translation) —(1989)
28. Ki Dohkha bad kiwei — (1989)
29. Shat Jingtip Bk. II —
30. Shat Jingtip Bk III —
Shat Jingtip Bk II & III —(1989)
31. Ka Bi Mynkaw bad kiwei —(1990)
32. Sirkot Mynder —(1990)
3 . Ki - Heh —(1991)
34. Ba Shem ka longkha —(1991)
35 Laj ki Parom —(1991)
36. Ki Hati Khlaw —(1991)
37. Ki Mrad Khlaw —(1991)
38. U Pantah (Raid Nongkhrah) —(1992)
39. Ka nguh 'Lei Shillong & Lehniam Iewduh —(1993)
40. Ki Parom Paju —(1994)
41. Ka Raid Nongtluh bad ki 5 Lyngdoh 5 Kum —(1995)
42. Ki Parom Hyndai —(1996)
43. Haba jingieit ka Rben —(1996)
44. Shano Ka Sitalin —(1999)
45. Raid Sawkur Nongkseh. —(1999)
46. U Syiar. —(2000)

KI KOT BAN SA MIH SHEN

1. Dei ban la tiplang.
2. Ki Jingstad u Hynniewtrep.
3. Ki Karbi u Hynniewtrep.
4. Ka Raid Umwang.
5. Ka Raid Hoppati.
6. Ka Raid Nongkharai.